

ПОНЯТТЯ «ГРУНТОВНА НОРМА» У ГАНСА КЕЛЬЗЕНА

В. АБАШНІК
доктор філософії,
завідувач кафедри гуманітарних
та фундаментальних юридичних дисциплін
(Харківський економіко-правовий університет)

Проблема дослідження творчості класиків юридичної та філософсько-правової думки в цілому та її окремих аспектів має особливу *актуальність* для вітчизняної теорії та філософії права. Тому *метою* цієї статті є розгляд еволюції важливої складової теорії права Г. Кельзена (1881–1973 рр.) – поняття «фундаментальної норми», «базової норми», «засадничої норми», «основної норми» або «грунтової норми» (*die Grundnorm*). *Завданням* цієї статті буде аналіз точного перекладу цього поняття українською мовою та головних етапів розвитку його визначення у «чистому правоченні» Г. Кельзена.

Вирішенню цієї проблеми у західноєвропейській та світовій юридичній і філософсько-правовій літературі присвячені дослідження прихильників та критиків теорії права Кельзена. Найбільш показовими у цьому сенсі є роботи прихильника «чистого правочення», австрійського юриста Р. Вальтера, зокрема стаття «Виникнення та розвиток думки ґрунтової норми» (1992) [1], а також декілька перекладів його статей українською та російською мовами [2; 3; 4]. На окремі моменти трактування Кельзенем цього поняття та його критику з боку радянських та вітчизняних юристів і філософів права вказував автор цієї статті у роботі «Творчість Ганса Кельзена в радянській, російській та українській юридичній і філософсько-правовій літературі останньої третини ХХ ст.» [5]. Однак саме ця стаття є першим викладенням вказаної проблематики українською мовою, в чому й полягає її *новизна*.

Видатний австрійський та американський юрист Г. Кельзен був автором однієї з найоригінальніших правових теорій, яка відома під назвою «чистого правочення» (*Reine Rechtslehre*). З цього погляду слід зробити такі термінологічні зауваження. Переклад цього терміна українською мовою пов'язаний, зокрема, з перекладами окремих статей та витягами з різних праць Кельзена, які були зроблені В. Абашніком і надруковані у Харкові, починаючи з 1998 р. [6]. У 2004 р. з'явився переклад другого видання основної праці Кельзена українською мовою [7]. Не вдаючись у детальний розгляд цього перекладу, слід зазначити, що оригінальна назва твору і юридичного терміна Кельзена перекладена там неправильно. Німецький оригінал праці Кельзена звучить як «*Reine Rechtslehre*» і складається з двох слів – «*Reine*» і «*Rechtslehre*». Перше слово є

прикметником «чистий/чисте», а друге слово складається з двох іменників «*das Recht*», тобто «право», та «*die Lehre*», яке походить від дієслова «*lehren*» («вчити», «навчати») і перекладається українською мовою як «вчення». Отже, адекватно переклад вказаної праці і терміна Кельзена українською мовою буде «Чисте правовчення» або «Чисте вчення про право».

Іншими припустимими перекладами можуть бути «Чиста теорія права» або «Чиста доктрина права», оскільки німецький термін «*die Lehre*» має ще значення «доктрина», «теорія». Подібні варіанти перекладу існують у германських та романських мовах: наприклад, італійською мовою — «*La dottrina pura del diritto*» (Torino, 1966), португальською мовою — «*Teoria pura do direito*» (Coimbra, 1962), іспанською мовою — «*Teoria pura del derecho*» (Buenos Aires, 1966), французькою мовою — «*Theorie Pure de Droit*» (Paris, 1962), англійською мовою — «*Pure Theory of Law*» (Berkeley, Los Angeles, 1967). Переклади цього терміна слов'янськими мовами також включають слова «вчення» або «теорія» й адекватно передають німецький оригінал. Наприклад, російською мовою — «Чистое учение о праве Ганса Кельзена» (Москва, 1987–1988), польською мовою — «*Czysta teoria prawa*» (Warszawa, 1934), болгарською мовою — «Чистото учение за правото» (Софія, 1995), сербською мовою — «Чиста теорија права» (Београд, 1998).

Отже, «Чисте Правознавство» є неправильним перекладом німецького оригіналу «*Reine Rechtslehre*» Г. Кельзена українською мовою. Такий неправильний переклад у названому виданні 2004 р. призводить до декількох непорозумінь. По-перше, український термін «правознавство» відповідає німецькому терміну «*Rechtswissenschaft*» та має інше значення — наукова та навчальна дисципліна, яка, зокрема, вивчає різні теорії права. По-друге, такий переклад вводить в оману українського читача, який не володіє німецькою мовою, оскільки Кельзен у своїй праці «*Reine Rechtslehre*» окрім терміна «чисте правовчення» (*Reine Rechtslehre*) використовує термін «*Rechtswissenschaft*», тобто «правознавство». Зокрема, Кельзен розглядає «правознавство» («*Rechtswissenschaft*») як «емпіричну науку» [8, с. 61], «нормативну науку» [8, с. 60], «соціологію права» [8, с. 108] тощо.

Однак у вказаному українському виданні «Чисте Правознавство» (Київ, 2004) український читач не бачить різниці між «чистим правовченням» (*Reine Rechtslehre*) як оригінальною теорією права Кельзена та «правознавством» (*Rechtswissenschaft*) як науковою дисципліною, яка, окрім теорії права Кельзена, вивчає й інші правові теорії, наприклад «соціологічну теорію права», «психологічну теорію права» тощо. Наприклад, можна порівняти оригінал та переклад [8, с. 72; 7, с. 86]. Хоча тут перекладач та, мабуть, редактори вказаного українського видання намагаються показати різницю між «*Reine Rechtslehre*» та «*Rechtswissenschaft*» шляхом написання першого терміна з великої букви як «Чисте Правознавство», а іншого з маленької — «правознавство», але це нічого не змінює, оскільки вказані німецькі терміни не є тотожними.

Тепер щодо українського перекладу іншого ключового терміна правової теорії Г. Кельзена. В силу «відставання» перекладу творів Кельзена українською мовою порівняно з іншими мовами ще не склалася відповідна перекладацька традиція щодо загальноприйнятого українського перекладу його оригінальних юридичних термінів. Зокрема, ключовий термін «*die Grundnorm*»

деколи передають як «основна норма», «базова норма», а у названому українському виданні як «засаднича норма» [7, с. 19]. До речі, така ситуація характерна і для російської мови, де також ще немає загальноприйнятої традиції перекладу вказаного терміна, а трапляється декілька варіантів перекладу: «основная норма», «базовая норма», «высшая норма», «фундаментальная норма» тощо.

Вказані українські варіанти перекладу можливі і досить точно передають німецький оригінал «*die Grundnorm*». Але я пропоную інший варіант перекладу, який, на мій погляд, є більш адекватним та більш точно передає не лише зміст та форму німецького оригіналу, але й його зв'язки з однокорінними словами. Ось мої аргументи щодо цього варіанту перекладу. Ключовий термін «*die Grundnorm*» складається з двох слів: «*der Grund*» — «підґрунття», «основа», «фундамент» тощо та «*die Norm*» — «норма». Тому я пропоную перекладати цей термін українською мовою як «ґрунтова норма».

По-перше, українське словосполучення «ґрунтова норма» дослівно повністю й адекватно передає німецький оригінал «*die Grundnorm*». З таким дослівним перекладом не можуть конкурувати ні «основна норма», ні «базова норма», ні «засаднича норма». По-друге, «ґрунтова норма» найбільш повно передає зміст та смисл німецькомовного терміна «*die Grundnorm*», містячи також і значення «основний», «фундаментальний», «базовий». Тобто «ґрунтова норма» є не лише «основою», «фундаментом», «засадою» чи «базисом», але й «обґрунтовує» інші норми і всю нормативну систему. Наприклад, Кельзен вказує на те, що у певних випадках про ґрунтовну норму «...мова вже не може йти як про основу правопорядків окремих держав, а лише як про базис міжнародного права» [9, с. 72]. Тут українські переклади «основна норма» або «базисна норма» будуть лише обмежувати поняття оригінального терміну «*die Grundnorm*», оскільки Кельзен говорить про різні функції «ґрунтової норми» — основу правопорядків та базис міжнародного права. Натомість, словосполучення «ґрунтова норма» містить обидва вказані значення.

Нарешті, по-третє, лише словосполучення «ґрунтова норма» наглядно відображає відповідні зв'язки цього терміна із синонімами та однокорінними словами, які використовує Г. Кельзен у своїх працях: наприклад, «*begründen*» — «обґрунтовувати», «*Grundvoraussetzung*» — «ґрунтова передумова», «*gründlich*» — «ґрунтовний» тощо. Наприклад, Г. Кельзен наголошує: «Норми правового порядку, спільним підґрунтям чинності яких є ця ґрунтова норма, — це ... не комплекс норм, які стоять поруч за чинністю, а ступенева будова вище та нижче розташованих норм» [8, с. 204]. Тут в оригіналі Кельзен використовує однокорінні слова «підґрунття чинності» (*Geltungsgrund*) та «ґрунтова норма» (*Grundnorm*), що наочно видно у моєму перекладі. Натомість у вказаному українському перекладі читач такого зв'язку не бачить, бо перекладачі говорять про «основу чинності» та «засадничу норму» [7, с. 223]. Отже, варіант перекладу «ґрунтова норма» відразу показує важливий зв'язок із вказаними та іншим термінами, чого не можна сказати про інші варіанти перекладу.

Тепер вкажемо на основні етапи розробки «чистого правовчення» Кельзена та еволюцію одного з ключових понять цієї теорії права — «ґрунтової норми». Початок «чистого правовчення» Кельзен заклав у габілітаційній дисертації

«Головні проблеми вчення про державне право» (1911; 2-ге вид. — 1923) і розробив його в інших працях свого *віденського періоду* (1900–1930), зокрема у таких, як «Проблема суверенітету та теорія міжнародного права. Внесок до чистого правовчення» (1920), «Соціологічне та юридичне поняття держави» (1922), «Загальне вчення про державу» (1925), «Філософські основи вчення природного права та правового позитивізму» (1928). Під час *кельзьського періоду* (1930–1933) Кельзен підготував текст своєї праці «Чисте правовчення. Вступ до правознавчої проблематики» (1934), яка була опублікована вже в його женецький період (1933–1940). У цей час та особливо в *американський період* (1940–1973) Кельзен працював над удосконаленням різних аспектів «чистого правовчення» та «ґрунтовної норми» й представив ці напрацювання у другому, розширеному виданні вказаної праці, яке вийшло у 1960 р.

«Чисте правовчення» Кельзена є «теорією правового позитивізму» [9, с. 38], або теорією позитивного права, тобто права, яке установлене людиною. На відміну від інших теорій юридичного позитивізму, Кельзен називає своє вчення «критичний юридичний позитивізм», який має на меті «...розвинути чисту теорію права, тобто очищену від всякої політичної ідеології та всіх науково-природничих елементів...» [9, с. III]. Отже, «чисте правовчення» Кельзен відмежовує від політичних, соціологічних, психологічних, етичних та інших елементів. Це стає можливим завдяки розрізненню методу і підґрунтя права та інших наук. Якщо соціологія, психологія, фізика та інші науки виходять із «буття» (*Sein*) і займаються вивченням «буття», то право виходить із того, що повинно бути, із «належного» (*Sollen*) і займається нормативним порядком відносин людей. Саме тому право повинно бути «чистим», тобто незалежним від суспільного буття, а вчення про таке право є «чистим правовченням».

Претензією на «чистоту» та повну незалежність права Кельзен поставив своє «чисте правовчення» в центр дискусій — від конструктивної критики до повного його відхилення. Зокрема, філософи, юристи, богослови після Другої світової війни звинувачують Кельзена в тому, що «чисте правовчення» із-за своєї «чистоти» й абстрагованості від буття слідує формалістичному принципу «закон є закон». Тому воно припускає чинність всякої правової системи, навіть тоталітарної (фашистської, комуністичної) і не надає жодних правових можливостей і захисних механізмів від таких систем. Прихильники природного права наголошують у своїй критиці, що право було й повинно бути пов'язане з мораллю, бо в протилежному випадку користь права, яке постійно вступає в конфлікт з моральними цінностями, є сумнівною для суспільства.

На ці та інші звинувачення Кельзен висував свої контраргументи, основними з яких були такі. По-перше, право, яке пов'язане або збігається з моральними, релігійними, іншими судженнями, повторює функції вказаних нормативних систем, а тому є надлишковим для суспільства. По-друге, право повинно бути «чистим», якщо воно не бажає підпорядковуватися іншим нормативним структурам (релігія, мораль). У протилежному випадку самовизначення права було б під загрозою, якщо уточнення щодо його чинності в цілому та окремих його аспектів зокрема відбувалися б поза його межами. Тому Кельзен відмежовує «чисте правовчення» не лише від соціології, психології, але й від інших нормативних систем — релігії, етики, політики, природного права, бо саме в цих

системах норм він вбачав головну загрозу для автономії, незалежності та інтегрованості права.

«Чистоти» своєї теорії права Кельзен досягає завдяки «грунтовній нормі». Як справедливо наголошує Р. Вальтер: «У межах чистого правочення думка ґрунтовної норми відіграє центральну роль» [1, с. 47]. Вперше Кельзен використовує цей термін у роботі «Загальне вчення про державу» (1925), де говорить про «...ґрунтовну або першопочаткову норму [*Grund- oder Ursprungsnorm*], яка обґрунтовує систему правопорядку...» [10, с. 99]. Тут Кельзен розуміє новизну свого терміна та для більшого розуміння у читачів уточнює, що це найперша норма, першопочаткова або пранорма. При цьому він називає «ґрунтовну норму» ще «гіпотетичною нормою» [10, с. 104] та «першопочатковою гіпотезою» [10, с. 126]. З цього погляду важливо наголосити, що під гіпотетичністю або гіпотезою Кельзен розуміє не гіпотези у сенсі природничих наук, які мають на меті перевірити на істинність всяку гіпотезу або «верифікувати» її. Під гіпотетичністю «ґрунтовної норми» мається на увазі її «припущення», «установлення наперед» як трансцендентальної, тобто апріорної, передумови всієї нормативної системи.

До речі, коли Кельзен у 1940 р. емігрував до США, то він зіткнувся з необхідністю розтлумачувати своє «чисте правочення» та його специфічні терміни іноземною для нього, англійською мовою. З цього погляду було показовим, що у своїй англійській роботі «Загальна теорія права та держави» (1945) він називає «ґрунтовну норму» — «*basic norm*», тобто базовою нормою [11, с. 111], а також визначає її як «*a juristic hypothesis*», тобто як юридичну гіпотезу [11, с. XV]. Крім цього, Кельзен характеризує свою «ґрунтовну норму» як гіпотетично припущену або установлену наперед норму («*a hypothetical, presupposed norm*»).

З цього погляду слід сказати, що для пояснення того, як виникає «ґрунтова норма», Кельзен використовує німецьке дієслово «*voraussetzen*» [10, с. 168]. Воно складається з двох частин — «*voraus*» («наперед») та «*setzen*» (ставити, установлювати, утворювати) і має значення «припускати», «обумовлювати», «установлювати наперед». У своїх працях він наголошує, що — крім ґрунтовної норми — всі інші норми «установлюються», та використовує при цьому дієслово «*setzen*». Тобто Кельзен застосовує термін «установлювати наперед» щодо «ґрунтовної норми» та «установлювати» щодо інших норм. Це підкреслює, з одного боку, різницю між виникненням ґрунтовної норми та інших норм, а з іншого боку, те, що в обох випадках у німецькому оригіналі фігурує однокорінне дієслово «*setzen*».

У першому виданні праці «Чисте правочення» (1934) Кельзен називає «ґрунтовну норму» як «*Grundvoraussetzung*», тобто «ґрунотною передумовою» [9, с. 65] та «*hypothetische Grundlage*», тобто «гіпотетичним підґрунтям» або «гіпотетичною основою» [9, с. 66]. При цьому він ще раз наголошує на різниці розуміння гіпотетичності у межах природничих наук та «чистого правочення», яке взагалі не має на меті доводити істинність гіпотетичної «ґрунтовної норми». Також Кельзен тут наводить ще одне визначення ґрунтовної норми: «Вона є лише відображенням необхідної передумови кожного позитивістського охоплення матеріалу права» [9, с. 66].

Отже, «ґрунтова норма» Кельзена є певним абстрактним авторитетом, який — на відміну від інших норм — не має ніякого змісту, а має лише функцію «необхідної передумови» з метою обґрунтування чинності інших норм. Ці

норми у межах «чистого правовчення» утворюють «ступеневу будову» (*Stufenbau*), тобто ієрархічну нормативну систему як основу права. Крім ролі підґрунтя або фундаменту «ґрунтова норма» виконує ще й роль відправного й одночасно кінцевого пункту системи норм, яка повинна зупинити нескінченну регресію або нескінченний рух назад (*regressus in infinitum*) з метою обґрунтування всієї нормативної системи.

З практичного погляду Г. Кельзен під час викладення свого вчення про державу називає «ґрунтивною нормою» ще «конституцію» [10, с. 250], яка є фундаментом всієї нормативної системи або «ступеневої будови» норм, та наголошує: «Ця ступенева будова завершується в ґрунтовній нормі, яка обґрунтовує єдність правопорядку у його саморозвитку» [10, с. 249]. Специфікою «ґрунтовної норми» у межах міжнародного права за Кельзеном є таке: «Цей принцип ефективності, який є правовим принципом міжнародного права, діє як ґрунтова норма різних правопорядків окремих держав...» [9, с. 71].

У другому виданні «Чистого правовчення» (1960) Кельзен визначає «ґрунтовну норму» як «*die transzendental-logische Bedingung*» [8, с. 205; 7, с. 224], тобто «трансцендентально-логічну умову» правопорядку. З цього погляду слід наголосити, що Кельзен тепер повернувся до свого кантівського та неокантіанського філософського підґрунтя. Отже, «ґрунтова норма» не має ніякого змісту, а як трансцендентально-логічна умова — лише функцію: «Функцією цієї ґрунтовної норми є обґрунтування об'єктивної чинності позитивного правопорядку, тобто установлених людськими вольовими актами норм в цілому дієвого примусового порядку...» [8, с. 205; 7, с. 224].

Під тиском критики поняття «ґрунтовної норми» Кельзен вимушений був постійно відповідати на різні зауваження та працював до останніх років життя над його уточненням. Новою спробою трактування «ґрунтовної норми» є роздуми Кельзена у праці «Загальна теорія норм» (1979), яка була оприлюднена після його смерті. Так, у параграфі «59. Логічні проблеми обґрунтування чинності» Кельзен трактує «ґрунтовну норму» як «...фікцію у сенсі філософії «Немовби» Файхінгера...» [12, с. 206]. Тут мова йде про дослідника творчості Канта та філософа К. Файхінгера (1852–1933), який представив свою оригінальну концепцію у праці «Філософія Немовби. Система теоретичних, практичних та релігійних фікцій людства на основі ідеалістичного позитивізму» (1911). Німецький термін у назві цього твору «*Als Ob*» означає припущення або фікцію чогось у сенсі «Немовби», «Якщо б» або «Коли б».

Цікаво, що у своїй ранній праці «До теорії юридичних фікцій. З особливим розглядом філософії «Немовби» Файхінгера» (1919) Кельзен вже звертався до цієї тематики й виступив категорично проти будь-яких фікцій у юриспруденції [13]. Однак в останній праці Кельзен вже по-іншому трактує фікцію й пише: «Тому слід звернути увагу на те, що ґрунтова норма у смислі філософії «Немовби» Файхінгера є не гіпотеза (як я сам її інколи визначав), а фікція, яка відрізняється від гіпотези тим, що вона супроводжується свідомістю або щонайменше повинна супроводжуватися свідомістю того, що дійсність не відповідає їй» [12, с. 207]. Стосовно цієї тези Кельзена прихильник «чистого правовчення» Р. Вальгер вказував: «ґрунтова норма залишається тим, чим вона була: припущенням (*Annahme*), яке тепер називається фікцією» [1, с. 57].

Отже, у різні періоди творчості Кельзен називав «грунтовну норму» припущенням, фікцією, гіпотезою, формально-логічною умовою, що свідчить про певну проблематичність однозначного визначення цього терміна. Як головний висновок цієї статті можна констатувати, що поняття «грунтової норми» як фундамент «чистого правочення» незалежно від численних термінологічних визначень має головну функцію методологічного апіорі або обґрунтування нормативної системи.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Walter R.* Entstehung und Entwicklung des Gedankens der Grundnorm // *Schwerpunkte der Reinen Rechtslehre.* Hg. von Robert Walter. — Wien : Manz, 1992. — S. 47–59.
2. *Вальтер Р.* Чисте правочення як раціональна теорія права / переклад з нім. В. Абашнік // Проблема раціональності наприкінці ХХ століття : матеріали V Харківських міжнародних Сквородинівських читань (29–30 вересня 1998 р.) — Х. : Ун-т внутрішніх справ, 1998. — С. 231–238.
3. *Вальтер Р.* Ганс Кельзен, чистое учение о праве и проблема справедливости / перевод с нем. В. Абашника // Идея справедливости на сходе ХХ століття : матеріали VI Харківських міжнародних Сквородинівських читань (28–29 вересня 1999 р.) — Х. : Ун-т внутрішніх справ, 1999. — С. 13–27.
4. *Вальтер Р.* Правовая теория в Австрии в ХХ веке / перевод с нем. В. Абашника // Практична філософія та правовий порядок : збірка наукових статей. — Х. : Центр Освітніх Ініціатив, 2000. — С. 255–262.
5. *Abaschnik W. A.* Hans Kelsens Werk in der sowjetischen, russischen und ukrainischen juristischen und rechtsphilosophischen Literatur des letzten Drittels des ХХ. Jahrhunderts (Manuskript). — Wien : Hans-Kelsen Institut, 2002. — 50 S.
6. *Абашнік В.* Примітки та післямова перекладача [до статті Ганса Кельзена «Чи є специфічна «юридична» логіка?»] // Наукові записки Харківського економіко-правового ун-ту : збірник наукових статей. — Х., 2008. — № 1 (6). — С. 136–138.
7. *Кельзен Г.* Чисте Правознавство. З додатком : проблема справедливості / переклад з нім. О. Мокровольського. — К. : Юніверс, 2004. — 496 с.
8. *Kelsen H.* Reine Rechtslehre. Mit einem Anhang : Das Problem der Gerechtigkeit. Zweite, völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. — Wien : F. Deuticke, 1960. — XII, 534 S.
9. *Kelsen H.* Reine Rechtslehre. Einleitung in die rechtswissenschaftliche Problematik. — Leipzig und Wien : F. Deuticke, 1934. — XV, 236 S.
10. *Kelsen H.* Allgemeine Staatslehre. — Berlin : Julius Springer, 1925. — XIV, 433 S.
11. *Kelsen H.* General Theory of Law and State. — Cambridge (Mass.) : Harvard University Press, 1945. — XXXIII, 516 p.
12. *Kelsen H.* Allgemeine Theorie der Normen. Im Auftrag des Hans Kelsen-Instituts aus dem Nachlass hg. von Kurt Ringhofer und Robert Walter. — Wien : Manz, 1979. — 362 S.
13. *Kelsen H.* Zur Theorie der juristischen Fiktionen. Mit besonderer Berücksichtigung von Vaihingers Philosophie des Als-ob // *Annalen der Philosophie.* — 1. Band. — 1919. — S. 630–658.

Абашнік В. О. Поняття «грунтова норма» у Ганса Кельзена

Анотація. В статті представлено основні етапи еволюції розуміння Гансом Кельзенем (1881–1973) поняття «грунтової норми». Спочатку вказано на особливості перекладу термінів «чисте правочення» та «грунтова норма» українською

мовою. Потім розглянуто трактування Кельзенем «ґрунтовой норми» в різні періоди творчості, зокрема як «гіпотези», «фікції», «трансцендентально-логічної умови» системи права. На завершення вказано на особливості функції «ґрунтовой норми».

Ключові слова: Ганс Кельзен, «ґрунтова норма», юридичний позитивізм, філософія права ХХ століття.

Абашнік В. А. Понятие «основная норма» у Ганса Кельзена

Аннотация. В статье представлены основные этапы эволюции понимания Гансом Кельзенем (1881–1973) понятия «основная норма». Сначала указано на особенности перевода терминов «чистое правоучение» и «основная норма» на украинский язык. Затем рассмотрено толкование Кельзенем «основной нормы» в разные периоды творчества, в т.ч. как «гипотеза», «фикция», «трансцендентально-логическое условие» системы права. В завершение указаны особенности функции «основной нормы».

Ключевые слова: Ганс Кельзен, «основная норма», юридический позитивизм, философия права ХХ века.

Abashnik V. The Concept of «Grundnorm» by Hans Kelsen

Summary. In the article the main periods of the evolution of Hans Kelsen's (1881–1973) understanding of the concept «basic norm» are presented. The features of the translation of «Pure theory of law» and «basic norm» into Ukrainian are given in the beginning. Further Kelsen's interpretation of «basic norm» in the different periods of his activity is considered, e.g. as «hypothesis», «fiction», «transcendental-logical condition» of the law system. In conclusion the features of function of «basic norm» are pointed out.

Key words: Hans Kelsen, «die Grundnorm (basic norm)», legal, positivism, philosophy of law in the 20th century.